

English

pdf version

ההומור כמנגנון הגנה בשואה

תיזה שאושרה על ידי הסנט של אוניברסיטת תל-אביב
להענקת תואר דוקטור לפילוסופיה

לחיה אוסטרובר
מנחה: פרופ' אבנר זיו

ינואר 2000

שום דבר הקשור לשואה לא היה מצחיק!

בחקר ההומור בשואה אנו לא צוחקים על הקורבנות או על סבלם. אנו פשוט מכירים שהצחוק היה חלק מחייהם, חלק שהוזן וטופח על-ידי סבלם. הם מצאו הומור בכל האספקטים של קיומם המשובש. כאשר קורבנותיו של היטלר בעצמם צחקו במצבם הקשה, כמו שרבים עשו כדי לשמור על שפיות דעתם, הם פתחו את הדלת לאחרים לחקור זאת.

הומור כמו יופי, הוא תכונה הנמצאת במוחו של האדם ולא בעולם המציאותי. הומור אינו תכונה של גירויים בעולם החיצוני, למרות קיומם ש גירויים המביאים לתגובות הומור רבות יותר. הומור אינו אמוציה, אף על פי שהוא יכול לשנות אמוציה והוא מתרחש במצבים אמוציונליים מסוימים. להומור אין הגדרה אחת מוסכמת. לצורך העניין נגדיר אותו כך:

ההומור מורכב מ:

שנייה שהיא חוויה מחשבתית
עליזות שהיא חוויה אמוציונאלית
צחוק שהוא חוויה פיזיולוגית
ניתן לחוות את כל אחד מהם בנפרד, אך רק כאשר אנו חווים אותם במשותף אנו מתייחסים לזה כאל הומור.
בשימוש בהומור, הפרט מתמודד עם הקונפליקטים האמוציונליים ועם העקות הפנימיות או החיצוניות, על-ידי הדגשת האספקט המשעשע או האירוני של הקונפליקט, או העקה - stress. תמיד מעורב בהומור אלמנט של צפייה-עצמית, או אמת.

מנגנוני הגנה הם דרכים שהפרט מסגל לעצמו, כדי לעמוד בפני איומים וחרדות. הם אמצעי התגוננות תת-הכרתיים, והאדם

אינו מודע לשימוש בהם במערכת ההתנהגותית שלו.
 אין אנו יכולים להתמיד ולחיות במתח ובסבל רב מדי, זמן רב.
 לפיכך, אחרי תקופת זמן אנו מסתגלים ומתרגלים לכל מצב,
 גם הגרוע ביותר, כדי שנוכל להמשיך ולחיות.
 קיימת הסכמה כללית בין החוקרים, שהגנות בשלות כמו:
 הומור, [סובלימציה](#) ו [אלטרואיזם](#) קשורות עם תפקוד
[אדפטיבי](#) יותר מאשר [פתולוגי](#).

מטרת המחקר:

לחקור ולהבין את סוגי ההומור והצחוק, ותפקידם בתקופת השואה.

שאלות המחקר:

1. באיזה סוג מסוגי ההומור השתמשו היהודים בשואה?
2. מה היו הפונקציות שההומור מילא בקרב היהודים, בתקופת השואה?

מסגרת תיאורטית

המחקר יצא מתוך הנחות תיאורטיות ומחקריות, על חשיבות ההומור והפונקציות השונות שהוא ממלא, במצבי עקה. בניית הקטגוריות נעשתה לפי זיו (1984, 1996) המחלק את הפונקציות של ההומור לחמש קבוצות עיקריות:

1. הפונקציה התוקפנית של ההומור, הכוללת שני סוגים:
 - א. הומור מתוך הרגשת עליונות
 - ב. הומור מתוך תסכול
2. הפונקציה המינית של ההומור
3. הפונקציה החברתית של ההומור
4. הפונקציה של ההומור כמנגנון הגנה, הכוללת שני סוגים:
 - א. הומור שחור
 - ב. הומור עצמי
5. הפונקציה האינטלקטואלית של ההומור

לאחר שנערך ניתוח התוכן, נמצא:

- א. סוג של הומור סקטולוגי, נוסף לפונקציה של ההומור המיני.
 - ב. סוג של הומור על אוכל, נוסף לפונקציה של ההומור כמנגנון הגנה.
- כמו כן נוסף פרק "דעות המרואיינים על ההומור והצחוק בשואה".
 דעות אלו המביעות את חשיבות ההומור בשואה, לא התאימו לאף אחת מהקטגוריות הנ"ל.

סקירת ספרות:

נחלקת לשני חלקים עיקריים: החלק ראשון עוסק בתיאוריות המרכזיות של ההומור והצחוק, כולל הומור יהודי. נסקרו: ספרי מחקר ומאמרים רלוונטיים. החלק השני עוסק בנושא ההומור והצחוק בשואה, כפי שבא

לידי ביטוי בהיגדים, באפיזודות ובאמצעי מבע שונים;
 שירים הומוריסטיים וסאטיריים, קברטים ומופעים הומוריסטיים
 ויצירות קריקטוריסטיות שנוצרו בשואה. נסקרו: ספרי מחקר,
 עדויות, יומנים, כרונולוגיות, ספרי אמנות ושירה בשואה.
 כן נסקרו ספרי מחקר וזיכרונות שנכתבו על-ידי חלק מהמראיינים.

מתודולוגיה

שיטת המחקר: איכותית - בסוגה ביוגרפית, עם היבטים כמותיים.

אוכלוסיית המחקר:

כללה 84 ניצולי שואה.
 ניתוח הנתונים נעשה על 55 ניצולי שואה (24 גברים, 31 נשים).
 שלושה קריטריונים היו לבחירת המראיינים:
 1. ניצולי שואה יהודים, שהיו בגילאי העשרה בתקופת השואה
 2. היו בגיטאות ו/או במחנות ריכוז ו/או השמדה
 3. חוו או השתמשו בהומור בשואה

כלי המחקר:

ראיון ביוגרפי. הראיונות נערכו בצורה של ראיון אתנוגרפי חצי פתוח.
 כל הראיונות הוקלטו ותוכתבו. הראיונות התקיימו באופן הבא:
 א. ראיון עם ניצולי שואה יחידים.
 ב. ראיון משותף עם בני זוג, שניהם ניצולי השואה.
 ג. ראיון משותף עם קבוצות חברים ניצולי השואה (3-5),
 שהיו באותו הגיטו ובאותו המחנה.

השאלה המרכזית ששאלתי בכל הראיונות הייתה:
 "האם את/ה יכול/ה לתאר או לספר על הומור בשואה?"
 "הומור" הוגדר כ"כל דבר שגרם לך לצחוק או לחייך בתקופת השואה?"

הראיונות נותחו בשלוש רמות ניתוח.

א. בשלב הראשון איתרתי היגדים ואפיזודות המבטאים הומור
 והתאמתי אותם לקטגוריות - הפונקציות וסוגי ההומור השונים
 לפי זיו (1984, 1996).
 ב. בשלב השני דגמתי כ- 15 היגדים ואפיזודות מכל אחד מסוגי
 ההומור והפונקציות השונות ומסרתי את החומר לשלושה
 שופטים בלתי תלויים לתיקוף. השופטים התבקשו לבחון
 באיזו מידה קיימת הסכמה ביני לביניהם לגבי סיווג ההיגדים
 ואפיזודות לסוגי ההומור ולפונקציות השונות.
 ג. בשלב השלישי בצעתי סיכום כמותי של שכיחות ההיגדים
 והאפיזודות במספרים מוחלטים ובאחוזים, בהתאמה לסוגי
 ההומור והפונקציות השונות.

ממצאים:

ניתן לומר שההומור בשואה מילא את כל הפונקציות
 של ההומור אך בעיקר הוא מילא את הפונקציה של ההומור
 כמנגנון הגנה. סוג ההומור שרווח במיוחד היה הומור עצמי.

שכיחות ההיגדים והאפיזודות ההומוריסטיות בכל אחת מהפונקציות, באחוזים ובמספרים

פונקציות	באחוזים	במספרים
סה"כ מנגנון הגנה	60	252
הומור עצמי	47	118
הומור שחור	25	63
מנגנון הגנה	16	41
הומור על אוכל	12	30
סה"כ פונקציה תוקפנית	16	66
הומור מתוך עליונות	57	38
הומור מתוך תסכול	29	19
הומור תוקפני	14	9
סה"כ פונקציה מינית	12	48
הומור מיני	52	25
הומור סקטולוגי	48	23
סה"כ פונקציה חברתית	6	27
סה"כ פונקציה אינטלקטואלית	6	24
סה"כ	100	417

1. כ - 60% מכלל ההיגדים והאפיזודות ההומוריסטיים של המרואיינים (המובאים כלשונם), סווגו לפונקציה של **ההומור כמנגנון הגנה**. מהם:

כ - 47% היגדים ואפיזודות המבטאים **הומור עצמי**

"...היה הרבה הומור על עצמנו ממש על עצמנו, על מה שאנחנו עושים זאת אומרת כמעט מכל סיטואציה, עשינו בדיחה, כן, למה לא, איך אפשר לחיות אחרת? תראי, אם אני אגיד אני אמות, אני אמות, את תמותי לפני שאת מתה, שתדעי שהיו הרבה אנשים שמתו בגלל זה לפני הזמן שלהם, מכיוון שלא ידעו לצחוק על עצמם, היינו מוכרחים..."

"...באושויץ כשגזרו לנו את השערות, בכל אופן לא התייאשנו, אמרנו: אם הראש יהיה, יהיו גם שערות..."

"...הפעם הראשונה שאני לקחתי אותם ככה, לא כל-כך בצורה מקובלת כל כך, כשגזרו לנו את השערות באושויץ זה היה משהו נורא נכנסנו למקלחת ואחרי זה יצאנו הכל הלך כל-כך מהר, שלא כל-כך הבנו את המשמעות של הדברים, וכל-כך במהירות שלא הייתה שניה אפילו לחשוב ואחרי שהורידו את השערות ופתאום ראיתי חברות שלי שהכרתי אותן מזמן, אי-אפשר היה לזהות אותן ואז התחלתי לצחוק, אני לא יודעת, בכו הרבה בכו אחרי שערות ארוכות ואז אני התחלתי לצחוק ושאלו נפלת על הראש מה את צוחקת? אמרתי: זה עוד לא היה לי, מספרה חינם, עוד לא היה בחיים שלי, כן, כך אמרתי, מספרה חינם עוד לא היה בחיים שלי, ועד היום אני זוכרת, הם הסתכלו

עלי, חשבו שהשתגעתי. התחלתי לשאול: מי סיפר אותך, הייתי רגילה, מישה היה הספר שלי בחוץ-לארץ אמרתי, את מישה לא ראיתי בכלל כאילו לא יכולתי להתקבל אצלו..."
 "...כל המצב הזה שדחסו אותנו לרכבות זה היה כמו לבהמות, זה היה משהו נורא ברכבת, כשרק באנו לאושוויץ, כולם רצו לחלון, לראות משהו אי אפשר היה החלון היה מסורג חלון קטן גם אני רציתי לראות איפה שנמצאים אז חברה שאלה: מה את רוצה כל-כך לראות אמרתי: אני רוצה פשוט לראות את הכרטיסן מפני שאין לי כרטיס, אני רוצה לראות מתי שהוא יעלה..."

כ - 25% היגדים ואפיזודות המבטאים **הומור שחור**
 "...והייתי אומר חברה תאכלו ותראו איזה להבה תצא מאתנו כן, כן תאכלו ותראו איזה להבה תצא מאתנו למה? אם אנחנו שמנים נעזור למוזלמאנים להישרף כי יש לנו להבה, אנחנו נעזור, את מבינה?..."
 "...נפגשים שני יהודים בווארשה ואחד מהם אוכל סבון עם בושם, שואל אותו היהודי השני: מוישה, מה פתאום אתה אוכל סבון, כזה עם ריח? אז ההוא אומר: אם כבר יהפכו אותי לסבון, לפחות שאני אהיה ריחני..."
 "...בבירקנאו הייתה אימרה מאוד יפה ושמה כתוב "ארבעיט מאכט פריי" אז היה באותו משקל בקרמטוריום דריי", שנצא לחופש דרך הארובה בקרמטוריום מספר 3. עבודה משחררת, בקרמטוריום מספר 3, זה יוצר חרוזים בגרמנית..."

צויר על ידי יוסף באו

"...אני מדברת על פלאשוב, על סוף שנת 43, בנו את המחנה בשטח של בית הקברות לשעבר. היו שמה הרבה דברים של זוועה, כי כשעמדנו במפקד בגשם ודפקנו ברגליים, כדי להתחמם, אז לא פעם יצאה איזה עצם. אז אמרו: 'מה, זה סבא שלך, זה דוד שלך' לא ידענו על קבר של מי אנחנו דורכים. זה גם היה מין הומור שחור. "...פעם בלילה חזר שכני לדרגש מעבודה אצל הגרמנים במקום 'ערב טוב' צעק אלי 'הי גווינת זוזי!'"

כ - 16% היגדים על **ההומור כמנגנון הגנה**

"...תראי בלי הומור היינו כולנו מתאבדים. מכל דבר עשינו, במובן מסוים עשינו צחוק, צחקנו מדברים של" ... קשה להגיד. מה שאני טוענת בעצם זה שזה עזר לנו להישאר בני-אדם אפילו בתנאים קשים. ואני לא רוצה להגיד שאני הייתי בתנאים הכי גרועים..."

"...אבל אל תחשבי שבכלל יכול להיות דבר כזה, שלאנשים בסיטואציות כאלה לא יהיה הומור או סאטירה, זה בלתי אפשרי, זה איזה מין נשק של התגוננות..."

"...כאשר ראינו אותי לשפילברג ושאלו אותי למה אני מייחסת שנשארתי בחיים, הם אולי חשבו שאגיד דת או מזל או כל מיני דברים, ואמרתי על ההומור, שלקחתי את הכל בצורה מצחיקה, בצורה 'זה לא קורה לי, אני פה משחקת תפקיד קטן', כן, לא חשבתי על ניסים ולא חשבתי שום דבר, רק חשבתי לא לקחת את זה ברצינות, כאילו חשבתי שזה הפרופורציה מה שאני נותנת, ואני מתייחסת לזה שזה עזר לי, שיכולתי את המצבים המבישים לראות בתור גרוטסקיים. זה כאילו מחזה. זה קורה במחזה ואני אחד השחקנים. אמרתי שאני חושבת שהצחוק וההומור שלא לקחת את זה בצורה מה שאנחנו חיים אלא להלביש למשהו צורה אחרת, משהו אחר, זה מה שעזר לי. כי זה היה אבסורד כל הזמן הזה. זה לא נתפש שאפשר לעשות מאנשים מה שהם עשו מאתנו.

"...בגישו חיפשו מתחת לאדמה מוטיבים על מה לצחוק, גם כשלא היו..."

כ - 12% היגדים ואפיזודות המבטאים **הומור על אוכל**

"...היו כל מיני קבוצות, שבנו להן מנגנון הגנה אז היו כאלו שכל הזמן דיברו על רצפטים היו צריכים להישאר על המיטות ביום ראשון דרך המיטות העבירו ידיעות, כמה סוכר, כמה קמח וכמה זה אחת על-ידי מסרה הרבה פעמים רשימות ופתאום לא היה לה מצב רוח והיא לא רצתה להשתתף שאלו מה קרה לה, אם אני יודעת אמרתי: נדמה לי שנשרפה לה העוגה

"...האוכל לא היה מספיק לנו, היינו מאוד עצובים, אז אמרתי: יש דרך אחת, לו יכולנו להשיג זכוכית מגדלת אז מיד היא הייתה מגדילה את המנות שלנו איפה משיגים זכוכית מגדלת..."

2. כ - 16% מכלל ההיגדים ההומוריסטיים של המרואיינים, סווגו ל**פונקציה התוקפנית של ההומור**. היגדים אלה נמצאו בעיקר כלפי הפרומיננטים למיניהם - בעלי התפקידים מקרב היהודים. מהם:

כ - 14% היגדים המבטאים **הומור תוקפני**

"...איתי שם היה בחור אחד שהיה קצת נכה, איכשהו עבר את הסלקציה במאי בפלאשוב, אז הוא היה מכין שמה את השערות (בצריף להכנת שיער ליצור מברשות), וככה שוחחנו. אם אני אתפוס אחרי המלחמה את אמון גט (מפקד מחנה פלאשוב) אז איפה אני אטפל בו. אני אזריק לו ככה: לרגל אחת סרטן ולרגל השנייה קצת שחפת. אטפל ברגל עם הסרטן אבריא אותו ואעביר את השחפת לאותה הרגל וככה עד שאגמור אותו'. ככה, אלו היו הבדיחות..."

כ - 57% היגדים המבטאים **הומור מתוך הרגשת עליונות**

"...כשהגרמנים נכנסו לוארשה ולכל מקום איפה שהם נכנסו, הם היו אומרים 'יודען ראוס, אונד דוויצ'ה היראין', 'היהודים החוצה והגרמנים פנימה', וככה הם מגיעים לבית הקברות היהודי..."

"...נסעה רכבת. יהודי היה שם ברכבת. בינתיים מרחוק

הוא רואה שבא אחד מהאס.אס. ומסתכל, מחפש יהודים. אז הוא מהר נכנס לבית שימוש והסתתר שמה, עשה מה שעשה. והגרמני בדק, בדק, בדק. אחר-כך הוא דופק בבית שימוש. אז הוא לא עונה. אז הוא עוד פעם רוצה לפתוח את הדלת, האס.אסניק. לא פותחים. אז הוא צועק אליו: אס.אס. אז הוא אומר: דער דרעק אס העליין. התרגום הוא, את החרא תאכל לבד..."

כ - 29% היגדים המבטאים **הומור מתוך תסכול**
 "...הנושא לצחוק הגדול ביותר ולקנאה הגדולה ביותר במחנה (אושוויץ) וממנה (אשתו, גם היא ניצולה מאושוויץ) למדתי את זה גם, היה ה"שייסקומנדו" קומנדו שמובילים את החרא, סליחה על ביטוי, את הצואה, הרי שמה לא היו בתי שימוש עם ניקוז אלה היו הולכים משלשלים לבורות ואחר כך היו באים השייסקומנדו אוספים את זה ומביאים את זה קילומטרים, היה שם מקום שאגרו את הדבר הזה, ואנחנו היינו צוחקים. קודם כל הם היו נורא מסריחים אבל הם היו נחשבים לעשירים ביותר כי הם שם חיטטו ומצאו המון יהלומים וזהב ושיני זהב והם חיטטו כל הזמן בזה אלה שבאו מהקומנדו, הנה זה אפשר לבכות ולצחוק, לבכות ולצחוק, היו זורקים את היהלומים הכי יקרים לתוך החרא, השייסקומנדו היו טובלים עם הידיים כי בשביל זה אפשר היה למכור את זה ולקנות מנת אוכל-לחם..."

3. כ - 12% מכלל ההיגדים ההומוריסטיים של המרואיינים, סווגו ל**פונקציה המינית של ההומור**. מהם:

כ - 52% היגדים המבטאים **הומור מיני**
 "...היו גם בדיחות גסות, אבל הרבה פחות האלמנט הארוטי מעט מאד היה מופיע הוא היה במחנה עם גברים אצל הנשים לבד כמעט לא לומר את זה בקצרה, אנשים שהיו מאד רעבים, לא היה להם ארוטיקה בראש, כי אוכל היה יותר חשוב בכל זאת, אלה שהיו שבעים, ובכל מחנה היו כאלה, היו ביניהם גם כן מסתובבות בדיחות גסות אין ספק זה היה בכל מחנה אני כבר לא מדברת על מחנה כזה כמו אושוויץ, ששמה זה מאה אחוז היה, אבל גם במחנות ריכוז אחרים
 "...הייתי בת 17.5 באותה תקופה השיר הזה כששמעתי אותו גרם לי לצמרמורת, כי לא הייתי רגילה לגסויות מן הבית אני חונכתי כילדה טובה בבית טוב, בכלל במחנה נפגשנו עם המון גסויות..."

כ - 48% היגדים ואפיזודות המבטאים **הומור סקטולוגי**
 "...הבית שימוש היה לכולם. היה כזה בור ועל זה מוטות וישבו על זה. לזה נתנו שם - R.T.A. - רדיו טוכעס אגנטור, ששם אפשר להיוודע את החדשות. אגנטור זה מלה בינלאומית. אגנציה זה סוכנות. כן, R.T.A. זו לא הייתה בושה. יושבים בשורה אחת, ומספרים בדיחות. הכל בבית השימוש הזה. בפולנית גם קראו לזה אחרת - J.P.P. - יידנה פאני פוביידז'יאלה, אישה אחת אמרה..."
 "...את יודעת מרגע שנכנסנו למחנה זה היה 13 במרץ 43 עד 2 במאי 45, לא הייתה שום אפשרות פרטיות להתרחץ בחברה, לעשות את הצרכים בחברה אז הייתה שורה, ישבנו שמה וסיפרנו, דיברנו שמה אני גם קצת צחקתי אמרתי הבית קפה שלנו באושוויץ בבירקנאו היה ב **לטרינה**, הכל התנהל שם, רכילות, חילופי אינפורמציה, החלפות, הכל..."

הלטרינה באושוויץ

4. כ - 6% מכלל ההיגדים ההומוריסטיים של המרואיינים, סווגו ל**פונקציה חברתית של ההומור**.

"...ראשית כל היה חשוב להיות בקבוצה, בודד הלך לאיבוד אז בודאי גם הייתה איזו דינאמיקה, אז פה זרקו מילה, יחד עם העזרה ההדדית, אז היה גם זה אדם לבד לא יכול לצחוק..."
 "...באותו הרגע שהיית עם אנשים וזה לא חשוב אם זה היה בגיטו או במחנה או באושוויץ, ברגע של השקט הרי תמיד אתה חי עם, אתה בין אנשים, אתה לא לבד, אתה חי ואז מי שיש לו חוש הומור אז הוא גם שמה יתבטא בהומור, אם זה הומור שחור או הומור רגיל, זה ישנו, את שומעת היה, היה תמיד יש בכל חבורה אחד, בכל מצב, אם זה במלחמה או לא, יש תמיד יש הטיפוס שהוא יותר שמח והטיפוס שהוא יותר עצוב, והחכם והטיפוס. צחקנו אחד על השני, בטח, כמו שכולם צוחקים, איזה שאלה, בטח שצחקו, זה אנשים, בטח, זאת אומרת ועוד איך, כמו היום, אבל אז היו דברים אחרים..."

5. כ - 6% מכלל ההיגדים ההומוריסטיים של המרואיינים, סווגו ל**פונקציה האינטלקטואלית של ההומור**.

"...היהודים עשו זאת בדרך של הרבה צחוק ובקורת סאטירית בינם לבין עצמם, ושפת האידיש מכילה הרבה יסודות כאלה בביטויים שהיהודים ידעו את משמעותם
 "...בגיטו לא היה **טראם**, היה טראם שעבר מחוץ לגיטו, אבל בתוך הגיטו היו שני יהודים קון והלר, הם ארגנו מין כמו טראם עם סוסים, זה נראה כמו קרון עם סוסים קראו לזה קונהלרקה, בגלל זה שהבעלים היו קון והלר. בגיטו וארשה היו המון כינים ומהכינמת אנשים מתו מטיפוס והיה קשה מאוד להשיג את הנסיוב הזה לחיסון נגד המחלה הזאת והמון מתו מטיפוס. יש סופר פולני מאוד ידוע, סופר של רומן היסטורי, יאן קרצבסקי שכתב רומן "בקתה מאחורי הכפר", זה בפולנית chata za wsia זה "בית מעבר לכפר" מה עשו התושבים של הגיטו, על המשקל הזה קראו לכל קרון כזה chata ze wsia זה נשמע בפולנית כמעט אותו דבר אבל המשמעות היא, זה בית כפרי קטן, וזה בקתה עם כינה

"...אימא נותנת אוכל לילד, והילד שואל: אימא, מי הם האנשים הכי גרועים, מי הכי גרוע בעולם אז האימא אומרת: אס, אס, מיין קינד כל פעם שמישהו נתן למישהו איזה אוכל היה אומר: עס, עס מיין קינד (תאכל, תאכל ילד שלי)..."

מסקנות עיקריות:

- את ייחודו של מחקר זה ניתן לראות בכמה אספקטים:
1. נושא ההומור בשואה היה טאבו ולפיכך לא נחקר עד כה. זו פעם ראשונה שניצולי השואה נשאלים על נושא ה"הומור בשואה".
 2. ניתן להתייחס אל החומר שנאסף כאל מסמך, משום שהוא תוצר של ביטוי עצמי אותנטי, של ניצולי השואה - המרואיינים.
 3. מחקר זה מעשיר את הבנת הדרכים אותם מפתחים אנשים, כדי להתמודד עם מצבי עקה מוגברים ביותר. א. גם במצבי לחץ ועקה מוגברים ביותר כמו השואה, שימש ההומור כמפחית עקה וכאמצעי להתמודדות, אצל ניצולי השואה המרואיינים, על-פי עדותם. ב. אצל מרואיינים שנמצאו במצב קיצוני של איום, שמחה ושביעות רצון הפכו בקלות לצחוק. ג. ניצולי השואה המרואיינים, צחקו לא פעם דווקא כשהיו שותפים לסיטואציה ולאירועים מלאי אימה וכשעמדו מול פני הסבל והמוות. ד. ההומור בשואה מילא אצל האוכלוסייה הנחקרת, את כל הפונקציות של ההומור, אך בעיקר הוא מילא את הפונקציה של מנגנון הגנה, באמצעות הומור עצמי והומור שחור, ממאפייניו של העם היהודי במצבי עקה.
 4. ניצולי השואה - המרואיינים, היו בעלי חוש הומור לפני השואה ולא איבדו את חוש ההומור עד היום, על-פי עדותם.
 5. השימוש בהומור לא היה קשור למקום - גיטו ו/או מחנה ריכוז/השמדה - אלא לעובדת היותך בעל חוש הומור.
 6. השימוש בהומור לא הפחית את גודל הזוועות באופן אובייקטיבי. הוא הפחית אותן באופן סובייקטיבי ואיפשר להתמודד עם החוויות הנוראיות שחוו ניצולי השואה.
 7. בנוסף להיגדים ותיאור אפיזודות, השימוש בהומור בא לידי ביטוי באמצעי מבע שונים: שירים הומוריסטיים, קברטים סאטיריים ומופעים שונים, וצירי קריקטורות.

"תחרות" צויר על ידי אריך לסקלי, גיטו טרזין

אתיקה מקצועית:

1. למרואיינים הוסברה מטרת המחקר.
 2. למרואיינים נאמר שהראיונות יוקלטו, יתכתבו ויתפרסמו.
 3. כל המרואיינים הסכימו להשתתף במחקר.
 4. כל המרואיינים נשאלו: "באיזה שם את/ה מעוניין שעדותך תופיע במחקר: בשמך האמיתי המלא, בשם פרטי בלבד, בשם בדוי או בכינוי אחר כלשהו".
- כל המרואיינים ביקשו שעדותם תופיע בשמם.

ביבליוגרפיה

זיו, א. (1996). הומור ואישיות. פפירוס, אוניברסיטת תל-אביב.

[שידור \(חוזר\) ברדיו](#)

[לתגובות כיתבו לי](#)

אודותיי

עם שוליים

כתיבה עריכה והפקה
ד"ר אוסטרובר

****** © זכויות יוצרים ******

אין להעתיק או לצלם ללא אישור ד"ר חיה אוסטרובר